

Akhlaq-i zīstī

i.e., Bioethics Journal

2022; 12(37): e28

The Bioethics and Health
Law InstituteMedical Ethics and Law
Research CenterInternational Association
of Islamic Bioethics

Investigating the Relationship between Social and Ethical Intelligence and Social Responsibility of Public Universities Managers

Kamran Malekpour Lepri¹, Shahram Mehravar Giglou^{2*}, Masoumeh Moslemi Mahni³, Tayebeh Montazeri⁴

1. Department of Educational Management, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

2. Department of Educational Planning and Management, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

3. Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Payame Noor University, Kerman, Iran.

4. Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: One of the common problems that universities face globally is the social responsibility of the university. Today's managers must know the general social dimensions of their profession and be ready to face their social environment. The purpose of this study is to analyze the relationship between social and moral intelligence and social responsibility of managers of public universities.

Methods: The research method is quantitative and correlational. The statistical population of this study includes the directors of public universities who were employed in 1399-1400 SH. A total of 103 people were selected by simple random sampling method based on Morgan table as the research sample. Social intelligence questionnaire, social responsibility questionnaire and moral intelligence questionnaire were used to collect data. The validity of the present questionnaires was confirmed by experts in this field and the reliability of the social intelligence questionnaire was 0.93, responsibility 0.92 and moral intelligence 0.91 using Cronbach's alpha. Descriptive and inferential statistics and structural equation modeling were used to analyze the data using Spss, Lisrel and Amos software.

Ethical Considerations: In this research, honesty and trustworthiness was respected, and the participants answered the questionnaires with the knowledge of the goals of the research.

Results: The results of the research show; There is a positive and significant relationship between social intelligence and responsibility. Also, There is a significant relationship between moral intelligence and responsibility and social intelligence and moral intelligence among managers.

Conclusion: According to the research findings, it can be concluded that by strengthening and improving social and moral intelligence, steps can be taken to improve and strengthen the social responsibility of university managers.

Keywords: Social Intelligence; Responsibility; Moral Intelligence; University

Corresponding Author: Shahram Mehravar Giglou; **Email:** shahramm27@gmail.com

Received: April 13, 2022; **Accepted:** May 22, 2022; **Published Online:** November 26, 2022

Please cite this article as:

Malekpour Lepri K, Mehravar Giglou SH, Moslemi Mahni M, Montazeri T. Investigating the Relationship between Social and Ethical Intelligence and Social Responsibility of Public Universities Managers. *Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal*. 2022; 12(37): e28.

انجمن بین‌المللی اخلاق زیستی اسلامی مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی انستیتو اخلاق زیستی و حقوق سلامت

مجله اخلاق زیستی

دوره دوازدهم، شماره سی و هفتم، ۱۴۰۱

بررسی ارتباط بین هوش اجتماعی و اخلاقی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدیران دانشگاه‌های دولتی

کامران مالکپور لپری^۱، شهرام مهرآور گیگلو^{۲*}، معصومه مسلمی مهنی^۳، طیبه منتظری^۴

۱. گروه مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

۲. گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۳. گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، کرمان، ایران.

۴. گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: یکی از مسائل مشترکی که دانشگاه‌ها در سطح جهانی با آن رو به رو هستند، مسئولیت اجتماعی دانشگاه است. مدیران امروزی باید ابعاد اجتماعی عمومی حرفه خود را شناخته و جهت رویارویی با محیط اجتماعی خود آماده باشند. هدف پژوهش حاضر تحلیل رابطه هوش اجتماعی و اخلاقی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدیران دانشگاه‌های دولتی است.

روش: روش تحقیق، کمی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل مدیران دانشگاه‌های دولتی که در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹ مشغول به خدمت بودند، می‌باشد، تعداد ۱۰۳ نفر با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بر اساس جدول مورگان به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های هوش اجتماعی، پرسشنامه مسئولیت‌پذیری اجتماعی و پرسشنامه هوش اخلاقی استفاده شد. روایی پرسشنامه‌های حاضر توسط خبرگان در این زمینه مورد تأیید قرار گرفت و پایایی پرسشنامه هوش اجتماعی ۰/۹۳، مسئولیت‌پذیری ۰/۹۲، هوش اخلاقی ۰/۹۱ با استفاده از آلفای کرونباخ برآورد شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی، استنباطی و مدل معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS 22، Lisrel 22 و AMOS 22 استفاده گردید.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش صداقت و امانتداری رعایت شده است و مشارکت‌کنندگان با آگاهی از اهداف پژوهش به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند.

یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان می‌دهد بین هوش اجتماعی با مسئولیت‌پذیری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین هوش اخلاقی با مسئولیت‌پذیری، و بین هوش اجتماعی با هوش اخلاقی در بین مدیران رابطه معناداری وجود دارد.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که با تقویت و بهبود هوش اجتماعی و اخلاقی می‌توان در جهت بهبود و تقویت مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدیران دانشگاه گام برداشت.

واژگان کلیدی: هوش اجتماعی؛ مسئولیت‌پذیری؛ هوش اخلاقی؛ دانشگاه

نویسنده مسئول: شهرام مهرآور گیگلو؛ پست الکترونیک: shahramm27@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۰۱؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۹/۰۵

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Malekpour Lepri K, Mehravar Giglou SH, Moslemi Mahni M, Montazeri T. Investigating the Relationship between Social and Ethical Intelligence and Social Responsibility of Public Universities Managers. Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal. 2022; 12(37): e28.

مقدمه

دانشگاه‌ها بدون وجود نیروی انسانی نه تنها مفهومی ندارند، بلکه اداره آن‌ها نیز میسر نخواهد بود. با وجود فناوری‌های دانشگاه‌ها و تبدیل آن‌ها به توده‌ای از سخت‌افزار و نرم‌افزار همچنان نقش انسان به عنوان عاملی حیاتی و راهبردی در بقای آن‌ها، کاملاً مشهود است (۱). نیروی انسانی در دانشگاه‌ها باید ویژگی‌هایی داشته باشند، یکی از این ویژگی‌ها که در عملکرد و ارتقای کیفیت دانشگاه‌ها و مدیریت آن‌ها نقش عمده‌ای ایفا می‌کند هوش اجتماعی است. هوش اجتماعی یک واژه‌ای نسبتاً جدید می‌باشد که فقط برای مدتی بیش از ۱۰۰ سال به عنوان یک نوع هوش شناخته شده است. بیشتر ادبیات مربوط به هوش اجتماعی ماهیتی کلی دارند تا آنجایی که تفاوت این واژه با واژه‌هایی مانند هوش ملموس، هوش انتزاعی، هوش عاطفی و هوش اخلاقی مشخص نشده است و هنوز اختلاف نظرهایی در مورد چگونگی تأثیر یک هوش بر هوش دیگر وجود دارد. بنابراین مشخص نشده است که مسئولیت، مهارت یا توانایی خاصی، بر عهده کدام نوع هوش قرار دارد. بسیاری از اوقات، مهارت‌های اکتسابی هوش اجتماعی با مهارت‌های مرتبط با دیگر انواع هوش ترکیب می‌شوند. علیرغم اینکه، به طور کلی انواع هوش در نیروی انسانی مهم هستند، اما این هوش اجتماعی است که به طور خاص برای مدیران هنگام آموزش برای کار در مشاغل مهم است که مدیریت یک نیروی کار جزو اصلی وظایف روزمره آن‌ها است (۲). تحقیقاتی که در مورد هوش اجتماعی انجام گرفته است، نشان می‌دهد که هوش اجتماعی انعطاف‌پذیرتر از ضریب هوشی است و می‌توان آن را یاد گرفت و تغییر داد (۳). علاوه بر این، برای افزایش هوش اجتماعی ارتباطات سازمانی، تعامل افراد با یکدیگر و تقویت هوش اخلاقی، مؤثرتر از آموزش‌های دانشگاهی است (۴) برخی محققان ابراز داشته‌اند که هوش اجتماعی باعث موفقیت در زندگی و عملکرد سازمانی خواهد شد (۵) به طور دقیق‌تر، مدیران دانشگاه‌ها هنگام برقراری ارتباط با دیگران، مانند ایجاد زمینه بازخورد مثبت یا منفی یا

یادگیری نحوه انطباق، باید سطح بالایی از هوش اجتماعی داشته باشند (۶).

گلن (Goleman) (۷) معتقد است افرادی که از هوش اجتماعی بالا برخوردارند می‌دانند که چگونه هیجانات و احساسات خود و دیگران را کنترل و هدایت کنند. بنابراین هوش اجتماعی در جامعه یا سازمان، از جمله سرمایه‌های مهم محسوب می‌شود و این به خاطر آن است که از طریق هوش اجتماعی می‌توان به ارتقای سطح بهداشت سازمان‌ها و جامعه کمک کرد. هوش اجتماعی سازه‌ای است برای ارزیابی قدرت رهبری که بیشتر بر محور روابط میان افراد استوار است. افراد دارای هوش اجتماعی، بهتر می‌توانند در بین دیگر افراد تعامل ایجاد نموده و از توان اجتماعی آنان بهره گیرند. همچنین توانایی بیشتری برای انجام کار گروهی دارند. تقویت مهارت اجتماعی و در نتیجه افزایش عملکرد آنان از آثار هوش اجتماعی است (۸). ایزومورا (Isomura) و همکاران مؤلفه‌های هوش اجتماعی را شامل پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و آگاهی‌های اجتماعی می‌دانند (۹). سیلوا (Silva) معتقد است هوش اجتماعی ساختاری چند وجهی دارد: ۱- پردازش اطلاعات اجتماعی: این به معنای توانایی فهم و پیش‌بینی رفتارها و احساسات دیگران است؛ ۲- مهارت‌های اجتماعی: جنبه‌های رفتاری ساخت هوش اجتماعی از راه سنجش توانایی ورود به موقعیت جدید اجتماعی و نیز توانایی سازگاری اجتماعی است؛ ۳- آگاهی‌های اجتماعی: جریانات غیر منتظره ناشی از رخدادها در موقعیت‌های اجتماعی را می‌سنجد (۱۰).

یکی دیگر از عوامل مؤثر بر عملکرد سازمانی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی منابع انسانی در دانشگاه‌ها هوش اخلاقی است. انسان توانایی تفکر و ایجاد کنترل‌های روان‌شناختی حفظ خود را دارد، اقدامات را مطابق با ارزش‌ها و انتظارات اخلاقی تنظیم می‌کند و از طریق تماس و تعامل اجتماعی بین افراد و گروه‌ها به آن‌ها پایبند است. بنابراین بسیاری از مطالعات به رفتار اخلاقی کارکنان درون سازمان‌ها پرداخته‌اند که منجر به ظهور چندین اصطلاح روان‌شناختی مانند قضاوت اخلاقی، صلاحیت اخلاقی و اصطلاح هوش

اخلاقی - که از برجسته‌ترین و ذاتی‌ترین صفات هر انسان است - شده است (۱۱). روان‌شناس آمریکایی میکل بوربا (Mikel Borba) مدلی از هوش اخلاقی در کتاب «ایجاد هوش اخلاقی: هفت فضیلت اساسی» ارائه داده است. او هوش اخلاقی را مجموعه‌ای از توانایی‌های ذهنی دانست که نحوه استفاده از اصولی را که علایق فردی و مسئولیت‌های اجتماعی را در هم می‌آمیزد، تعیین می‌کند. وی خاطرنشان می‌کند که محیطی که امروزه افراد در آن رشد می‌کنند از نظر اخلاقی آفتی است و تقویت هوش اخلاقی افراد بهترین امید برای قراردادن آن‌ها در مسیر درست است تا بتوانند درست فکر کنند و درست رفتار کنند. وی هوش اخلاقی را توانایی درک درست و غلط و شکل‌گیری اعتقادات اخلاقی در فرد تعریف می‌کند (۱۱، ۱۲)، در حالی که کلارکان (Clarken) (۱۳) آن را توانایی به کارگیری اصول اخلاقی، در اهداف، ارزش‌ها، رویه‌ها و رفتارها می‌داند. از نظر لنیک و کیل (Lennick & Kiel) نیز چهار اصل اساسی، هوش اخلاقی را تشکیل می‌دهند از جمله: ۱- اتحاد و یکپارچگی: هماهنگی بین آنچه شخص باور می‌کند و آنچه انجام می‌دهد؛ ۲- مسئولیت: میل به مسئولیت‌پذیری در قبال اقدامات و نتایج آن از جمله مسئولیت شخصی، تشخیص اشتباهات و شکست‌ها و میل به مسئولیت‌پذیری در قبال دیگران است؛ ۳- بخشش: این اصل، بخشش و شفقت را ترویج می‌کند و شامل مواردی از جمله بخشش اشتباهات دیگران، تشخیص عیب‌ها و جلوگیری از اشتباهات بدون سخت‌گیری است؛ ۴- مهرورزی: این اصل شامل مراقبت و احترام به دیگران، احساس مشکلات آن‌ها و مراقبت از آن‌ها است. با توجه به آنچه ذکر شد، هوش اخلاقی جوهر زندگی اخلاقی فرد قلمداد می‌شود، زیرا به مدیران و کارمندان قدرت تحقق قوانین اخلاقی مناسبی را می‌دهد که اعتماد به نفس اجتماعی برای آنان را نسبت به دیگران به دست می‌آورد (۱۴). وقتی فرد احساسات خود و احساسات دیگران را درک می‌کند، این امر به طور مثبتی بر درک ذهنی وی از مفاهیم وی، و قدردانی او از آن‌ها منجر می‌شود که باعث گسترش صلح، عشق، دوستی و قدردانی از یک طرف و

کنار گذاشتن خشونت و پرخاشگری می‌شود. هوش اخلاقی توانایی صبر، تحمل، عدالت و سازگاری و برخورد با دیگران را در بین کارکنان هر سازمانی افزایش می‌دهد، به شخص مصونیت اخلاقی می‌دهد تا در برابر وسوسه‌ها مقاومت کند، به او یاد می‌دهد چگونه فکر کند و به روشی صحیح عمل کند. از دیگر ویژگی‌های خیلی مهمی که منابع انسانی در هر سازمانی به ویژه مدیران دانشگاه‌ها که مسئولیت آینده هر جامعه‌ای را برعهده دارند، باید داشته باشند، مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. مسئولیت‌پذیری اجتماعی یک وظیفه اخلاقی در هر نهادی، اعم از دولتی، سازمانی یا شخصی است (۱۵). این اصل فرد را برای همکاری و تعامل با جامعه از طریق رفتار و کردار خود، جلب اعتماد دیگران و نشان دادن بی‌طرفی و صداقت نسبت به جامعه و اشتیاق برای برآوردن نیازهای دیگران بیان می‌کند (۱۶). مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی یکی از مهم‌ترین مفاهیم اساسی نظریه «انتخاب» گلاسر (Glasser) برای مشاوره و روان‌درمانی است. او معتقد است که شخص متولد می‌شود و دارای مجموعه‌ای از نیازهای ارگانیک و روانی است که مهم‌ترین آن‌ها عشق، بقا، تعلق، قدرت و آزادی است. برای ارضای این نیازها، فرد احساس تضاد بین نیاز خود به عشق و تعلق، و نیاز به آزادی را تجربه می‌کند؛ و برای به دست آوردن مقبولیت، عشق، احترام و قدردانی جامعه، فرد باید به معیارها، ارزش‌ها، آداب و رسوم، سنت‌ها و کنترل‌های آن پایبند باشد، بنابراین باید بخشی از آزادی، حریم خصوصی و استقلال خود را کنار بگذارد. گلاسر (Glasser) در نظریه خود روشن کرد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی نشانگر ارضای نیازهای فرد است، بدون آنکه دیگران از فرصت‌های تأمین نیازهای شخصی خود محروم شوند (۱۷). روحیه افراد نقش تعیین‌کننده‌ای در اصل مسئولیت‌پذیری دارد. مسئولیت‌پذیری بیانگر نوعی نگرش و مهارت است که مانند هر نوع نگرش و مهارت دیگر آموختنی و اکتسابی است. این عادت از ابتدای زندگی به تدریج ایجاد می‌شود. در واقع انسانی هرگز نمی‌تواند رفتاری مسئولانه از خود نشان دهد، مگر این رفتار را در طول زندگی خود فرا گرفته باشد. زندگی

دانشگاهی، یکی از مهم‌ترین عوامل است که نقش بسزایی در پرورش احساس مسئولیت در افراد دارد (۱۸). مسئولیت‌پذیر نبودن معضل فرهنگی ایجاد می‌کند، به نحوی که افراد به جای تلاش در جهت رفع مشکلات و بررسی علل ناکامی‌ها، آن را توجیه کرده و به دنبال مقصر دیگری می‌گردند تا خود را پاک و لایق نشان دهند. بدین ترتیب زمینه یادگیری رفتارهای ناصحیح در جامعه فراهم می‌شود که این خود عامل عقب ماندگی و درماندگی کشور در حوزه‌های مختلف خواهد شد (۱۹). امروزه با توجه به افزایش تنش‌ها، استرس‌ها و پیچیدگی‌های مختلف، هوش اجتماعی در سبک زندگی کنونی افراد دارای اهمیت زیادی است، می‌توان آن را یاد گرفت، رشد داد و به عنوان یک مهارت مؤثر برای مدیریت زندگی شخصی، روابط بین فردی و دستیابی به موفقیت در تمام جنبه‌های زندگی و موفقیت‌های سازمانی استفاده کرد (۲۰). بنابراین هیچ جایی بهتر از دانشگاه برای رشد و تقویت این متغیر مهم برای دانشجویان، اساتید، مدیران و کارمندان وجود ندارد. از طرفی نیز اخلاق یک ضرورت و لازمه جامعه سالم است و به علت کارکردها و پیامدهای مثبت فردی، اجتماعی آن است که همواره توجه دانشمندان، مربیان و مدیران را برانگیخته است تا برای حفظ و ارتقای سطح آن کوشش نمایند.

تورنتون و جیگر (Thornton & Jaeger) خاطرنشان کردند که مسئولیت‌پذیری اجتماعی شامل موارد زیر است: تمایل به کار به نفع جامعه و اعضای آن، استفاده از دانش و مهارت برای منافع اجتماعی، تقدیر و نگرانی از افراد مختلف، پاسخگویی شخصی (۲۱). از این رو مسئولیت اجتماعی ضروری است، زیرا شرط تداوم حیات اجتماعی، پیشرفت آن و پیشرفت تمدن و به تبع آن پیشرفت سازمان‌ها است. جایی که هیچ اخلاقی، تعهدی، قانونی یا وجدان وجود ندارد، باعث تخریب جامعه و سازمان و اعضای آن می‌شود. مککلند (McClelland) بر نقشی که مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بالابردن سطح عملکرد و بهره‌وری فردی در سازمان‌ها در زمینه‌ها و فعالیت‌های مختلف دارد، تأکید کرد. در واقع، رشد اقتصادی و فناوری در هر سازمان نتیجه احساس مسئولیت‌پذیری کارکنان سازمان است

(۲۲). چندین مطالعه پیش از این به ارزیابی هوش اجتماعی، هوش اخلاقی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی پرداخته‌اند؛ آریکان (Arikan) در پژوهشی به بررسی تأثیر برنامه یادگیری اجتماعی - هیجانی مبتنی بر مسئولیت شخصی و اجتماعی بر هوش هیجانی پرداخته و به این نتایج دست یافته است که برنامه‌های یادگیری اجتماعی - عاطفی که اجرا می‌شوند از نظر ارتقای مهارت‌های عاطفی و اجتماعی فراگیران مهم هستند (۲۳). بنی خالد و الادمات (Bani-Khalid & Al-Adamat) در پژوهش خود که به بررسی هوش اخلاقی بر افشای مسئولیت اجتماعی شرکت پرداخته بودند به طور کلی، مشخص شد که روند تهیه گزارش‌های مالی و میزان افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی با درجه بالایی با هوش اخلاقی ارتباط مثبت دارد (۲۴)، جراح (Jarrah) رابطه بین هوش اخلاقی و انگیزه موفقیت را بررسی کرد؛ یافته‌های مطالعه وی نشان داد که درجه متوسطی در سطح هوش اخلاقی در بین شرکت‌کنندگان وجود داشت و از نظر آماری رابطه معناداری بین هوش اخلاقی و انگیزه موفقیت در دانشجویان وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که از نظر آماری تفاوت معناداری در هوش اخلاقی و انگیزه پیشرفت قابل انتساب به متغیر سطح تحصیلات به نفع دانشجویان سال سوم وجود دارد و از نظر آماری تفاوت معناداری به دلیل متغیر جنسیت وجود ندارد (۲۵). کلارکن (Clarke) در پژوهشی به این نتیجه رسید که هوش اخلاقی رهبران آموزشی، ایجاد صفتهایی همچون احترام، علاقمندی و ایجاد کیفیت در فراگیران را تقویت می‌کند. همچنین دریافت که هوش اخلاقی می‌تواند توسط رهبران آموزشی، معلمان و کودکان آموخته شود و سپس به این نتیجه رسید که توسعه بیشتر هوش اخلاقی می‌تواند بازدهی مطلوبی در مدارس و جامعه به عنوان نتایج سازمانی مثبت داشته باشد. نتایج نشان داد که سطح هوش اخلاقی دانشجویان بالا است، در حالی که درجه توانایی تحمل مسئولیت متوسط است (۲۶). محمودی و همکاران در پژوهشی با عنوان ارتباط همدلی و هوش معنوی با نقش میانجی مسئولیت‌پذیری اجتماعی بیان می‌کنند که اثر مستقیم متغیر همدلی هوش معنوی و مسئولیت‌پذیری

اجتماعی بر نگرش پرستاران نسبت به رعایت حقوق بیماران معنادار است. اثر غیر مستقیم همدلی و هوش معنوی با میانجیگری مسئولیت پذیری اجتماعی نیز معنادار است. در مجموع ۴۰ درصد از واریانس متغیر نگرش به رعایت حقوق بیماران در پرستاران از طریق مدل پژوهش تبیین می شود (۲۷). رحیمی و همکاران در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین هوش اخلاقی و سرمایه اجتماعی با مسئولیت پذیری دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه کاشان) بیان می کنند که بین هوش اخلاقی و سرمایه اجتماعی با مسئولیت پذیری دانشجویان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. تلاش در جهت معرفی و شناسایی جایگاه هوش اخلاقی و سرمایه اجتماعی در رشد و پرورش مسئولیت پذیری دانشجویان و نقش آن در آینده زندگی تحصیلی و شغلی آن ها دارای اهمیت قابل توجهی است (۲۸). محمدی پویا و همکاران در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه بین هوش اجتماعی و ادراک دانشجویان از کلاس درس و نقش میانجی هوش اخلاقی بیان می کنند که ارتباط هوش اجتماعی با هوش اخلاقی و ادراک از ساختار کلاس درس، همچنین هوش اخلاقی و ادراک از ساختار کلاس درس، معنادار بود. نتایج ضرایب مسیر مستقیم استاندارد شده نشان داد که هوش اجتماعی ۰/۵۲ از تغییرات هوش اخلاقی و ۰/۸۴ از تغییرات ادراک از ساختار کلاس درس را تبیین می کند و هوش اخلاقی ۰/۲۹ از تغییرات ادراک دانشجویان از ساختار کلاس درس را تبیین می کند (۲۹).

امروزه در دانشگاه ها عدم پاسخگویی و مسئولیت پذیری دانشگاه نسبت به جامعه و صنایع، عدم اعتماد اساتید به یکدیگر و همچنین مدیران به اساتید و بالعکس، شیوع جرائم، کلاهبرداری، پارتی بازی، عملکرد سازمانی ضعیف، عدم انجام کار گروهی، عدم کنترل هیجانات و احساسات، افشای اطلاعات مهم سازمان، عدم صداقت، عدم سازگاری و... به وفور یافت می شود که نشانگر کاهش نظام ارزشی در بین افراد است، زیرا مشاهده شد که بیشتر مدیران دانشگاه ها برخی رفتارهای غیر عادی را انجام می دهند که متناسب با محیط دانشگاهی

نمی باشند. بنابراین این احتمال وجود دارد که این رفتارها ناشی از ضعیف بودن هوش اخلاقی و هوش اجتماعی، مسئولیت پذیر نبودن مدیران در سازمان و ساختار اخلاقی و روانی ضعیف شخصیت فرد به طور کلی است و از آنجا که زندگی دانشگاهی یکی از طولانی ترین مراحل است و باید نقاط عطف زندگی کارکنان باشد، توجه بیشتر به سازگاری روان شناختی و اجتماعی آن ها و هدایت آن ها به مسیر درست از اهمیت بالایی برخوردار است. بنابراین مطالعه حاضر تلاش کرد تا هوش اجتماعی و اخلاقی و ارتباط آن با مسئولیت پذیری اجتماعی را در بین مدیران دانشگاه های دولتی آشکار کند، زیرا این امر می تواند در عملکرد و بهره وری و ایفای نقش مؤثر سازمانی و پیشرفت جامعه تأثیر فراوانی داشته باشد. در واقع مسأله اصلی در پژوهش حاضر این است که ببینیم آیا بین هوش اجتماعی و اخلاقی با مسئولیت پذیری اجتماعی در بین مدیران دانشگاه ها رابطه وجود دارد یا خیر؟

روش

انتخاب روش انجام تحقیق بستگی به هدف ها و ماهیت موضوع پژوهش و امکانات اجرایی دارد. بنابراین با توجه به موضوع و هدف، تحقیق حاضر از نوع کاربردی و با توجه به روش، توصیفی و تحلیلی از نوع همبستگی می باشد که با شیوه تحقیقات میدانی به جمع آوری داده ها می پردازد. جامعه آماری این پژوهش شامل همه مدیران دانشگاه های دولتی سراسر کشور به تعداد ۱۴۲ نفر که در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ مشغول به خدمت بودند، می باشد. از این تعداد ۱۰۳ نفر با روش نمونه گیری تصادفی ساده بر اساس جدول مورگان به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. داده های این پژوهش با استفاده از سه پرسشنامه جمع آوری شده است که در ادامه به تشریح آن ها خواهیم پرداخت:

۱. پرسشنامه هوش اجتماعی: این پرسشنامه توسط سیلوا (Silva) و همکاران تهیه شده است (۱۰) و در سال ۱۳۸۹ به وسیله اسلوب (Esloob) به کار گرفته شد که حوزه هوش اجتماعی، یعنی پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت های

اجتماعی و آگاهی اجتماعی را می‌سنجد و از ۲۱ گویه تشکیل شده است. در این پرسشنامه از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود تا عقاید خودشان درباره هر گویه را بر روی یک مقیاس پنج درجه‌ای (کاملاً موافق (۵)، موافق (۴)، نظری ندارم (۳)، مخالف (۲) و کاملاً مخالف (۱)) شخص کنند. بالاترین نمره در این مقیاس ۱۰۵ و کمترین نمره آن ۲۱ می‌باشد. روایی محتوایی این پرسشنامه توسط متخصصان این امر تأیید شده است. مارتین یوسن و داهل (Martin Youssein & Dahel) (۲۰۰۱ م.) ضرایب پایایی آن‌ها را برای خرده‌مقیاس‌های پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و آگاهی اجتماعی، ۰/۸۱، ۰/۸۶، ۰/۷۹ و برای کل ۰/۸۳ برآورد کرده‌اند و ما در این پژوهش برای اطمینان از سطح پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ مقدار ۰/۹۳ به دست آوردیم.

۲. پرسشنامه مسئولیت‌پذیری اجتماعی: برای سنجش متغیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی از مقیاس تهیه‌شده توسط اوبیسات (Obeisat) (۳۰) که دارای ۴۳ سوال و پنج بعد (مسئولیت شخصی، مسئولیت اجتماعی، مسئولیت دینی، مسئولیت اخلاقی و مسئولیت ملی) است، استفاده شد. جهت نمره‌گذاری از مقیاس ۵- درجه‌ای لیکرت استفاده شد (کاملاً موافق، موافق، خنثی، مخالف، کاملاً مخالف)؛ برای تخمین میزان مسئولیت اجتماعی از مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت استفاده گردید و برای این منظور طیف‌ها در پرسشنامه به صورت کاملاً موافقم (۵)، موافقم (۴)، خنثی (۳)، مخالف (۲) و کاملاً مخالف (۱) تدوین شده است. بالاترین نمره‌ای که فرد می‌تواند در مقیاس کسب کند ۲۶۵ و کمترین نمره ۵۳ است. روایی مقیاس توسط المصری و همکاران (Al-Masri, Maabreh, Hatamleh) با استفاده از روش آزمون مجدد بررسی شده و پایایی آن نیز بر اساس روش آلفای کرونباخ ۰/۸۸ محاسبه شده است (۳۱). در این پژوهش نیز روایی محتوایی و صوری مقیاس بر اساس نظر خبرگان این زمینه مناسب ارزیابی شد و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه‌شده در پژوهش برای این پرسشنامه بالای ۰/۹۲ برآورد شده است.

۳. پرسشنامه هوش اخلاقی: جهت سنجش هوش اخلاقی از مقیاس هوش اخلاقی شاورا استفاده شده است. این مقیاس شامل ۴۴ گویه و هفت بعد (احترام، شفقت، تحمل، عدالت، وجدان، خویشتنداری و شهروندی) می‌باشد. شیوه نمره‌گذاری این مقیاس بر اساس طیف ۵ درجه‌ای (خیلی کم (۱)، به ندرت (۲)، گاهی اوقات (۳)، اغلب (۴) و تمام اوقات (۵)) تنظیم شده است. بالاترین نمره در این مقیاس ۲۲۰ و کمترین نمره آن ۴۴ می‌باشد. روایی مقیاس توسط المصری (Al-Masri) و همکاران با استفاده از روش آزمون مجدد بررسی شده و پایایی آن نیز بر اساس روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ درصد محاسبه شده است (۳۱). روایی محتوایی پرسشنامه حاضر توسط خبرگان در این زمینه تأیید شده است و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ ۰/۹۱ گزارش شده است.

روش اجرای پرسشنامه‌ها به این صورت بود که محقق پس از اطمینان از صحت روایی و پایایی مقیاس‌های مورد استفاده، آن‌ها را به دو صورت پیمایش اینترنتی (نرم‌افزار گوگل داکس و پرس‌لاین) و حضوری در اختیار اعضای نمونه مورد پژوهش قرار داده است. پس از حذف پرسشنامه‌های معیوب و تکمیل نشده تعداد ۹۸ پرسشنامه انتخاب شد. بعد از این مرحله سپس باید مرحله جدیدی از فرآیند تحقیق که به مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها معروف است، آغاز شود. در این پژوهش جهت تحلیل داده از دو بخش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در سطح آمار توصیفی از آماره‌هایی از قبیل میانگین، انحراف استاندارد و انحراف معیار جهت توصیف شرایط موجود و در سطح آمار استنباطی از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون، آزمون T تک‌نمونه‌ای و روش تحلیل عامل تأییدی با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS 22 و Lisrel 22 جهت تعمیم اطلاعات نمونه به جامعه استفاده شده است.

یافته‌ها

این بخش از پژوهش شامل دو قسمت عمده توصیف داده‌ها و تحلیل داده‌ها است. در قسمت توصیف داده‌ها به توصیف

آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف بررسی شد. فرض نرمال برای متغیرها برقرار بود. برای بررسی فرضیات به دلیل نرمال بودن متغیرهای مورد مطالعه از آزمون‌های پارامتریک استفاده شد.

متغیرهای پژوهش توسط توزیع فراوانی و آماره‌های توصیفی پرداخته شد. در قسمت تحلیل داده‌ها به بررسی فرضیه‌های تحقیق پرداخته شد. قبل از آزمون فرضیه‌ها، نرمال بودن (توزیع طبیعی داشتن) متغیرهای مورد مطالعه با استفاده از

جدول ۱: یافته‌های توصیفی پژوهش

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	واریانس	دامنه تغییرات
هوش اجتماعی	۶۲/۱۶	۲۰/۸۸	۴۳۴/۱۵	۱۱-۹۹
مسئولیت پذیری	۲۶/۶۶	۹/۱۳	۸۳/۳۱	۸-۳۸
هوش اخلاقی	۹۹	۲۷/۵۶	۷۵۶/۹	۳۷-۱۲۵

۲۶/۶۶ و هوش اجتماعی با میانگین ۶۳/۱۷ به ترتیب بیشترین و کمترین میانگین را در بین اعضای نمونه کسب کردند.

بر اساس یافته‌های جدول ۱، که انحراف معیار، واریانس و دامنه تغییرات متغیرهای پژوهش و ابعاد آن را نشان می‌دهد، هوش اخلاقی با میانگین ۹۹ و مسئولیت‌پذیری با میانگین

جدول ۲: آزمون کولموگوروف و اسمیرنوف

آزمون	هوش اجتماعی	مسئولیت‌پذیری	هوش اخلاقی
کولموگوروف - اسمیرنوف	۰/۵۱۸	۰/۹۰۶	۰/۲۹
سطح معنی‌داری	۰/۱۲	۰/۳۸	۰/۰۶

فرضیه اصلی: بین هوش اجتماعی و هوش اخلاقی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدیران دانشگاه رابطه معنی‌داری وجود دارد.

برای بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگوروف - اسمیرنوف استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ حاکی از این است که مقدار سطح معناداری در آزمون فوق‌الذکر از ۰/۰۵ بزرگ‌تر است، لذا توزیع داده‌ها منطبق بر توزیع نرمال قلمداد می‌گردد و می‌توان برای تحلیل فرضیات پژوهش از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد.

جدول ۳: آزمون t در سه متغیر هوش اجتماعی، هوش اخلاقی و مسئولیت‌پذیری

اثر مستقیم متغیرها	مقدار برآورد	مقدار t
هوش اجتماعی بر هوش اخلاقی	۰/۹۸	۴۴/۱۹*
هوش اجتماعی بر مسئولیت‌پذیری	-۰/۱۶	-۰/۹۴
هوش اخلاقی بر مسئولیت‌پذیری	۱/۱۳	۶/۶۷*

با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار است. ضرایب غیر مستقیم متغیرها در جدول ۴ ارائه شده است.

طبق نتایج جدول ۳، اثر مستقیم هوش اجتماعی بر هوش اخلاقی مثبت و اثر هوش اخلاقی بر مسئولیت‌پذیری مثبت و

جدول ۴: مقادیر اثرات غیر مستقیم و اثر کل متغیرها در مدل ساختاری پژوهش

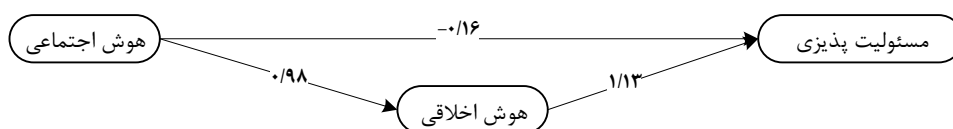
اثر غیر مستقیم متغیرها	مقدار برآورد	اثر کل
هوش اجتماعی بر مسئولیت‌پذیری	۱/۱۰	۱/۲۶

مدل تغییریافته برازش بیشتری با داده‌ها دارد و در نهایت برازش مطلوبی به دست آمد. در ادامه شکل‌های ۱، ۲ و ۳ ضرایب مسیر را که مربوط به بارهای عاملی و خطاهای مربوط به مدل‌های ساختاری پژوهش با استفاده از نمره کل و خرده مقیاس‌ها در حالت‌های تخمین اولیه، بارهای عاملی استاندارد و بارهای عاملی آماره t-value هستند، ارائه داده می‌شود.

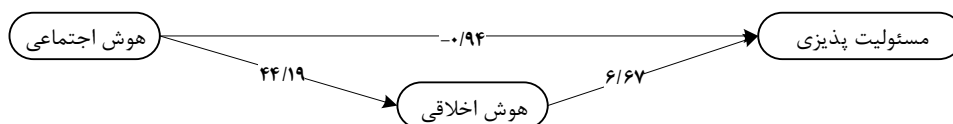
نتایج جدول ۴، حاکی از آن است که اثرات غیر مستقیم هوش اجتماعی بر مسئولیت‌پذیری در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار است. برازش آماری مدل اولیه با داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار Amos 22 مورد بررسی قرار گرفت و تأیید نشد. پس از تغییر برخی مسیرها، برازش مدل مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به دست‌آمده از شاخص‌های برازندگی در مدل تعدیل شده، نشان می‌دهد که

شکل ۱: مدل ساختاری پژوهش با نمره کل در حالت تخمین اولیه

شکل ۲: مدل ساختاری پژوهش با نمره کل در حالت بارهای عاملی استاندارد

شکل ۳: مدل ساختاری پژوهش با نمره کل در حالت بارهای عاملی آماره t-value

بارهای عاملی و خطاهای محاسبه شده در آن می‌باشد. مقدار آماره t که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، شاخص ارزیابی و

شکل ۱ مدل اندازه‌گیری حاصل از تحلیل عامل تأییدی در حالت تخمین اولیه را نشان می‌دهد و شکل ۲ نشان‌دهنده

معناداری مسیرها است. مقدار t بالای $1/96$ دلالت بر معناداری رابطه است. برای تأیید صحت نتایج به دست آمده از مدل های ساختاری و روابط کلی آنها، شاخص های برازش کلی مدل در ادامه در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵: شاخص های نیکویی برازش مدل ساختاری پژوهش

مدل ساختاری پژوهش	
RMSEA	۰/۵۴
SRMR	۰/۰۰
NFI	۰/۷۵
NNFI	۱/۶۸
CFI	۰/۰۰
IFI	۰/۷۷
AGFI	۱/۰۰
GFI	۱/۰۰
X^2/df	۲۰/۰۵

یافته های مندرج در جدول ۵ حاکی از این است، که دو شاخص نیکویی برازش RMSEA و SRMR (استاندارد شده) هرچه نزدیک به صفر باشند، بیانگر برازش خوب است. به طور قراردادی اگر این دو شاخص مساوی یا کوچک تر از $0/05$ باشند، نمایانگر نیکویی برازش است. در مقابل، معیار نیکویی برازش NFI، NNFI، CFI، IFI، AGFI و GFI اگر مساوی یا بزرگ تر از $0/90$ باشند نمایانگر نیکویی برازش است و اگر هر یک از آنها برابر با ۱ باشند، نشان از برازش کامل دارند. بدین ترتیب مدل ارائه شده از برازش ایده آلی برخوردار است. در ادامه به توضیح ضرایب مستقیم و غیر مستقیم در مدل ساختاری پژوهش در جدول ۶ و ۷ پرداخته شده است.

جدول ۶: مقادیر اثرات مستقیم متغیرها در مدل ساختاری پژوهش

اثر مستقیم متغیرها	مقدار برآورد	مقدار t
هوش اجتماعی بر هوش اخلاقی	۰/۹۸	۴۴/۱۹*
هوش اجتماعی بر مسئولیت پذیری	-۰/۱۶	-۰/۹۴
هوش اخلاقی بر مسئولیت پذیری	۱/۱۳	۶/۶۷*

نتایج جدول ۶ حاکی از آن است که اثر مستقیم هوش اجتماعی بر هوش اخلاقی مثبت و هوش اخلاقی بر مسئولیت پذیری مثبت است و با سطح معناداری کمتر از $0/05$ به لحاظ آماری معنادار است.

جدول ۷: مقادیر اثرات غیر مستقیم و اثر کل متغیرها در مدل ساختاری پژوهش

اثر غیر مستقیم متغیرها	مقدار برآورد	اثر کل
هوش اجتماعی بر مسئولیت پذیری	۱/۱۰	۱/۲۶

بر اساس نتایج جدول ۷، اثرات غیر مستقیم هوش اجتماعی بر مسئولیت پذیری در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار است.

فرضیه فرعی ۱: بین هوش اجتماعی با مسئولیت پذیری مدیران دانشگاه رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول ۹: آماره‌های آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین هوش اجتماعی با مسئولیت پذیری مدیران

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	مسئولیت پذیری			نوع رابطه
		معنی داری	تعداد	وجود رابطه	
هوش اجتماعی	۰/۵۵۴	۰/۰۰۱	۹۸	دارد	مستقیم

تجزیه و تحلیل داده‌ها در جدول ۹ نشان می‌دهد که ضریب همبستگی آزمون پیرسون بین دو متغیر هوش اجتماعی با مسئولیت پذیری مدیران برابر ۰/۵۵۴ و با سطح معناداری ۰/۰۰۱ کوچک‌تر از سطح معنی داری ۰/۰۵ هستند، لذا این فرضیه پژوهشی تأیید می‌گردد، یعنی بین هوش اجتماعی با مسئولیت پذیری مدیران دانشگاه رابطه معنی داری وجود دارد.

فرضیه فرعی ۲: بین هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری مدیران دانشگاه رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۰: آماره‌های آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری مدیران

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	مسئولیت پذیری			نوع رابطه
		معنی داری	تعداد	وجود رابطه	
هوش اخلاقی	۰/۷۳۱	۰/۰۰۱	۹۸	دارد	مستقیم

نتایج جدول ۱۰، نشان می‌دهد که ضریب همبستگی آزمون پیرسون بین دو متغیر هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری با سطح معنی داری ۰/۰۰۱ برابر ۰/۷۳۱ است، لذا می‌توان نتیجه گرفت، فرض صفر که برابر عدم وجود رابطه است، رد می‌شود.

بنابراین بین هوش اخلاقی با مسئولیت پذیری مدیران دانشگاه رابطه معنی داری وجود دارد.

فرضیه فرعی ۳: بین هوش اجتماعی با هوش اخلاقی مدیران دانشگاه رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۱: آماره‌های آزمون همبستگی پیرسون رابطه بین هوش اجتماعی با هوش اخلاقی مدیران

متغیر	هوش اخلاقی			
	ضریب همبستگی پیرسون	معنی داری	تعداد	وجود رابطه
هوش اجتماعی	۰/۸۱۶	۰/۰۰۱	۹۸	دارد
				نوع رابطه
				مستقیم

یافته‌های جدول ۱۱، حاکی از آن است که ضریب همبستگی بین دو متغیر هوش اجتماعی با هوش اخلاقی در سطح معناداری ۰/۰۰۱ برابر ۰/۸۱۶، کوچک‌تر از سطح معنی داری ۰/۰۵ هستند. بنابراین بین هوش اجتماعی با هوش اخلاقی مدیران دانشگاه‌ها رابطه معنی داری وجود دارد.

بحث

به منظور خلق جامعه‌ای سالم، مؤثر و کارآمد که افراد در آن با آرامش، هدف و انگیزه باشند، باید در آن امکانات لازم، فضای سالم و عاری از مشکلات رفتاری و محیط دانشگاهی سالم ایجاد کرد. برای رسیدن به این هدف، لازم است روشی اصولی در زمینه سلامت جسمی و روانی و اخلاقی اعضای دانشگاهی به کار گیریم. مسأله موفقیت در امر تحصیل از مهم‌ترین دغدغه‌های هر جامعه‌ای محسوب می‌شود و لازمه این کار داشتن دانشگاه‌های سالم است. در دانشگاه‌های سالم و با کیفیت توجه به مسأله هوش اجتماعی، اخلاقی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی مهم برشمرده می‌شود. بنابراین این پژوهش در همین راستا انجام شده است و میزان ارتباط هوش اجتماعی و اخلاقی مدیران دانشگاه را با حس مسئولیت‌پذیری آن‌ها بررسی کرده است که در ادامه بحث به تبیین مهم‌ترین نتایج آن پرداخته شده است.

طبق نتایج فرضیه اصلی پژوهش که به بررسی رابطه بین هوش اجتماعی و اخلاقی با مسئولیت‌پذیری مدیران دانشگاهی پرداخته است مشخص شد که بین هوش اجتماعی و اخلاقی با مسئولیت‌پذیری مدیران دانشگاه‌های دولتی کشور رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در تبیین این نتیجه می‌توان بیان کرد که دانشگاه‌ها مهم‌ترین نهاد هر جامعه‌ای و مدیران آن‌ها مهم‌ترین سرمایه جامعه به حساب می‌آیند، زیرا با به کارگیری

علم و دانش و مهارت‌های آموخته‌شده می‌توانند گام‌های استواری در جهت تعالی و رشد و آبادانی جامعه بردارند. یکی از اهداف مهم نظام‌های دانشگاهی، تربیت دانشجویانی مسئولیت‌پذیر است. توجه به این مسأله باعث می‌شود که روحیه تعهد و مسئولیت‌پذیری و تلاش و پشتکار در مدیران دانشگاه پرورش یابد و بدین ترتیب بتوانند نیروهای فعال و مولدی را برای فعالیت در عرصه‌های مختلف اجتماع تربیت کنند. تلفیق هوش اخلاقی و هوش اجتماعی تسهیلگر زمینه اولویت بخشیدن به منافع والای سازمان است که بازتاب آن را در رفتارهای مسئولانه اجتماعی می‌توان مشاهده کرد. این یافته‌ها با نتایج مطالعات کلارکن (Clarkean) (۲۶)، آریکان (Arikan) (۲۳) و رحیمی و همکاران (۲۸) و محمودی و همکاران (۲۹) همسو بوده است.

یافته‌های فرضیه فرعی اول پژوهش نشان داد که بین هوش اجتماعی با مسئولیت‌پذیری مدیران دانشگاه‌های ایرانی رابطه معنی داری وجود دارد. در تبیین این فرضیه تحقیق می‌توان چنین استدلال کرد که هرچه هوش اجتماعی در مدیران افزایش پیدا کند، میزان مسئولیت‌پذیری آن‌ها نیز افزایش می‌یابد. هوش اجتماعی با ایجاد شرایط مناسب مدیران را قادر می‌سازد که بتوانند با تلاش در راستای تحقق اهداف جامعه، در کنار نیازها و اهداف خود، دانشگاهی سالم و به دور از رفتارهای ناسالم ایجاد کنند و توانایی‌های بالقوه خویش و دانشگاه خود را آشکار و همواره در قبال جامعه احساس مسئولیت کنند. همچنین ایجاد روابط و پیوند بین اساتید دانشگاه با همدیگر، با مدیران و دانشجویان که حاصل هوش اجتماعی بالا است، باعث می‌شود که فاصله میان آن‌ها کمتر شود و این امر به نوبه خود موجبات اجتماعی‌شدن را فراهم

آورده، حاصل آن افزایش مسئولیت‌پذیری افراد در قبال هم است.

فرضیه فرعی دوم پژوهش نیز مورد تأیید قرار گرفت. به این مفهوم که بین هوش اخلاقی با مسئولیت‌پذیری در بین مدیران دانشگاه رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. این نتایج با یافته‌های تحقیق جراح (Jarrah) (۲۵) و رحیمی و همکاران (۲۸) که نشان دادند که هوش اخلاقی، مسئولیت‌پذیری را پیش‌بینی می‌کند، همخوانی دارد. در تبیین این فرضیه تحقیق می‌توان چنین استدلال کرد که هرچه هوش اخلاقی در مدیران بهبود پیدا کند به تبع آن رفتار آن‌ها اصلاح می‌شود و صداقت بیشتری نسبت به همکاران و دانشجویان دارند و این ویژگی باعث می‌شود میزان مسئولیت‌پذیری آن‌ها نیز افزایش یابد. بنابراین رشد و پرورش هوش اخلاقی و مسئولیت‌پذیری مدیران مقوله مهمی است. بدیهی است که ویژگی‌های اخلاقی را نمی‌توان فقط به آموزش، آن هم در کلاس درس محدود کرد، اما می‌توان محیطی تشویقی برای کمک به ایجاد آگاهی بیشتر از این مفاهیم و عمل به آن‌ها ایجاد کرد. اهمیت برخورداری مدیران از هوش اخلاقی به واسطه مسئولیت‌پذیری بالا، بهبود رفتارها و پیدایش متخصصانی با اخلاق و در نتیجه جامعه اخلاق‌مدار و مسئول‌مدار است.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر در خصوص فرضیه سوم بین هوش اجتماعی با هوش اخلاقی مدیران دانشگاه رابطه معنی‌داری وجود دارد. مدیران با هوش اجتماعی بالا می‌توانند موفقیت‌های خود را در دانشگاه خویش تضمین کنند، زیرا هوش اجتماعی است که انسان را به موجودی اجتماعی تبدیل می‌کند. همچنین از طریق هوش اجتماعی می‌توان به ارتقای سطح بهداشت روانی جامعه و دانشگاه مساعدت نمود. هوش اجتماعی برای ارزیابی قدرت رهبری و مدیریت که بیشتر بر محور روابط میان افراد استوار است، متغیری مناسب ارزیابی شده است. افراد دارای هوش اجتماعی بهتر می‌توانند در بین دیگر افراد تعامل ایجاد نموده و از توان اجتماعی آنان بهره گیرند. همچنین توانایی بیشتری برای انجام کار تیمی دارند. از طرفی بسیاری از رفتارهای مدیران تحت تأثیر هوش اخلاقی و

ارزش‌های اخلاقی است. همچنین اجتماعی‌بودن مدیران بر اعمال و رفتارهای اخلاقی و ارزشی آن‌ها تأثیرگذار است.

نتیجه‌گیری

امروزه پرداختن به مقوله مسئولیت‌پذیری اجتماعی برای سازمان‌های صنعتی و فرهنگی و به ویژه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی حائز اهمیت و تأثیر بسیار است چه این‌که به ساختن جامعه‌ای متعهد و مطلوب و نیرویی وفادار به اهداف والای سازمان، کمک خواهد کرد. با عنایت به این نکته در پژوهش حاضر نقش متغیرهای هوش اخلاقی و اجتماعی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدیران دانشگاه مورد بررسی قرار گرفت و با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان چنین نتیجه گرفت که با سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی در راستای تقویت بهبود هوش اجتماعی و اخلاقی می‌توان در جهت بهبود تقویت مسئولیت‌پذیری اجتماعی مدیران دانشگاه گام مهمی برداشت. لذا در این خصوص مدیران آموزش عالی می‌توانند با مد نظر قراردادن این موضوع و تمسک به راهکارهایی از قبیل ایجاد یک واحد مستقل سیاست‌گذاری و پشتیبانی برای پیشبرد امور مسئولیت اجتماعی، برگزاری نشست‌ها و کارگاه‌های تخصصی در حوزه‌های هوش اخلاقی و اجتماعی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی برای مدیران دانشگاه و ایجاد مرکز پژوهش‌های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه، مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در دانشگاه مدیریت کرده و به اثربخشی مدیران خود کمک کنند.

مشارکت نویسندگان

کامران مالکپور لپری: طراحی ایده و ویرایش متن نهایی.

شهرام مهرآور گیگلو: نگارش متن اصلی.

معصومه مسلمی مهنی: تحلیل داده‌ها.

طیبه منتظری: جمع‌آوری داده‌ها.

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می نمایند که هیچ گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده اند.

ملاحظات اخلاقی

اطلاعات جامع در رابطه با دلایل تحقیق، نتایج، حفظ محرمانگی و نحوه انجام تحقیق به افراد داده شد و رضایت آگاهانه از شرکت کنندگان اخذ گردید.

References

- Samari I, Yamani Sorkhabi M, Salehi I, Garainejad GH. Investigation and identification of effective factors in the process of "university development" in Iranian public universities. *Bi-Quarterly Journal of Educational Planning Studies*. 2014; 2(4): 67-100. [Persian]
- Hanbazazah AS. The Need for Social Intelligence Training for Industrial Engineers. Tehran: In 2020 Industrial & Systems Engineering Conference (ISEC); 2020. p.1-5. [Persian]
- Moradpour S, Taheri B. Investigating the Relationship between Emotional and Social Intelligence with Mathematical Performance. *International Journal of Mental Health and Addiction*. 2017; 15(5): 1044-1046.
- Goleman D, Boyatzis R. Social intelligence and the biology of leadership. *Harvard Business Review*. 2008; 86(9): 74-81.
- Heckman JJ, Kautz T. Hard evidence on soft skills. *Labour Economics*. 2012; 19(4): 451-464.
- Riemer MJ. Integrating emotional intelligence into engineering education. *World Transactions on Engineering and Technology Education*. 2003; 2(2): 189-194.
- Goleman D. Social intelligence. New York: Random house; 2007.
- Gruzina Y, Firsova I, Strielkowski W. Dynamics of human capital development in economic development cycles. *Economies*. 2021; 9(2): 67-86.
- Isomura T, Parr T, Friston K. Bayesian filtering with multiple internal models: Toward a theory of social intelligence. *Neural computation*. 2019; 31(12): 2390-2431.
- Silva LD, Sanson A, Smart D, Toumbourou J. Civic responsibility among Australian adolescents: Testing two competing models. *Journal of Community Psychology*. 2004; 32(3): 229-255.
- Borba M. Building intelligence. San Francisco: Jessy-Bass Publications; 2002.
- Olusola OI, Ajayi OS. Moral Intelligence: An Antidote to Examination Malpractices in Nigerian Schools. *Universal Journal of Educational Research*. 2015; 3(2): 32-38.
- Clarcken RH. Moral Intelligence in the Schools. Online Submission. 2009.
- Lennick D, Kiel F. Moral intelligence for successful leadership. *Leader to Leader*. 2006; 2006(40): 13-16.
- Kaliski B. Social responsibility and organizational ethics. *Encyclopedia of Business and Finance*. 2nd ed. New York: Macmillan; 2001. Vol.1 p.78-91.
- Beckwith J, Huang F. Should we make a fuss? A case for social responsibility in science. *Nature Biotechnology*. 2005; 23(12): 1479-1480.
- Samadi A, Al-Baqawi A. The differences in social responsibility among high school students in the region of Hail, Saudi Arabia in the light of several variables. *The Jordanian Journal of Educational Sciences*. 2015; 11(1): 73-82.
- Dehnadi Z. Increasing the sense of responsibility of students in a creative way in Shahid Binaei High School. *The Growth of School Counselor Education*. 2018; 13(3): 47-50. [Persian]
- Razmi Soha Z. Accountability. *Journal of Linkage*. 2018; 457(33): 1-48. [Persian]
- Saxena S, Jain RK. Social intelligence of undergraduate students in relation to their gender and subject stream. *Journal of Research & Method in Education*. 2013; 1(1): 1-4.
- Thornton CH, Jaeger AJ. A new context for understanding civic responsibility: Relating culture to action at a research university. *Research in Higher Education*. 2007; 48(8): 993-1020.
- McClelland SI, Holland KJ. You, me or her: Leaders' perceptions of responsibility for increasing gender diversity in STEM departments. *Psychology of Women Quarterly*. 2015; 39(2): 210-225.
- Arikan N. Effect of Personal and Social Responsibility-Based Social-Emotional Learning Program on Emotional Intelligence. *Journal of Education and Learning*. 2020; 9(2): 148-159.
- Bani-Khalid T, Al-Adamat AM. Does moral intelligence affect corporate social responsibility disclosures? A field study of the financial statements preparers in the Jordanian industrial sector. *International Journal of Scientific & Technology Research*. 2020; 8(11): 561-568.
- Jarrah H. Moral intelligence and its relationship to both self-esteem and achievement motivation for al-Ain students of science and technology, University of Sharjah. *Journal of Humanities and Social Sciences*. 2019; 16(1A): 452-483.
- Clarcken R. Moral Intelligence in the Schools. Online Submission. 2009. p.7.
- Mahmoudi A, Khani Z, Ghaffari R. Investigating the relationship between empathy and spiritual intelligence with nurses' attitudes toward patient rights:

The mediating role of social responsibility. Nursing Education. 2017; 6(2): 49-56. [Persian]

28. Rahimi Madani A, Mohammadian A. Investigating the relationship between moral intelligence and social capital with students' responsibility (Case study: Kashan University). Culture in Islamic University. 2015; 14(1): 34-52. [Persian]

29. Mohammadi Pouya F, Qarloqi S, Mohammadi Pouya S, Gharib Tazareh S. A Study of the Relationship between Social Intelligence and Graduate Students' Perception of Classroom Structure and the Mediating Role of Self-Efficacy Beliefs. Teaching Strategies in Medical Sciences. 2018; 4(50): 1-8. [Persian]

30. Obeisat FG. Globalization's concern and its relationship to the social responsibility of students. Master Thesis. Jordan: Mu'tah University; 2017.

31. Al-Masri AR, Maabreh SM, Hatamleh HM. Moral Intelligence and Its Relationship to Social Responsibility and Achievement Motivation among Jadara University Students. Technium Soc. Sci. J.. 2020; 10: 394.